

Պարելիսանոյի գեղացին :

Եւրոպայի Պարելիսանոյի եկեղեցւոյն երեկոյեան հրեշտակի զանգակը զարկաւ, ոչխարները սկսան իրենց փարախը դառնալ, և հիւղերուն դռները գոցուեցան. և ահա այս միջոցին հայրերը իրենց աշխատութենէն դառնալով՝ տըղաքնին գրկերնին առած կը խաղցընէին, ինչուան որ երեկոյեան կերակուրը պատրաստուէր :

Պաշտոն պատի տներէն մէկուն մէջ երկու դեռահասակ ամուսինք երեկոյեան սեղանի նստած, և կերակուրնին առջեւնին՝ ամենեւին բերաննին բան մը չէին դնել, և հարսին երեսն ի վար յորդ արտասուաց կաթիլներ կը վազէին :

Սարգարիտա, ըսաւ յանկարծ էրիկը, ձեռքէն բռնելով. ի՞նչ որ դուն ասանկ լալու ըլլաս, ինչպէս կ'ուզես որ ես սիրտս ամուր բռնեմ :

— Ի՞նչ է, Պետրոս, արցունքով պարտք վճարել չըլլար :

— Պիմացնիս ամբողջ դեռ ամիս մը կայ. ո՞ր գիտէ ինչպիսի բարեյաջող դէպք մը առջեւնիս չելայ : Ի՞նչ Վաթուրի խռովութիւնն ալ դադրեցաւ. Սաղանիէլ սպաննուեցաւ և իր կուսակիցները փախան. անշուշտ վաճառականութիւնը նորէն կը սկսի և մենք ալ ոչխարներնուս բուրդը կրնանք ծախել :

Սարգարիտա հանդարտիկ մը գլուխը ծռեց. բայց տեսնալով որ էրիկը իրեն կը նայէր, զուարթ ժպիտ մը ցուցնելով,

— Եստուած լսէ քու խնդրուածոցդ, ըսաւ :

— Երկու ուրեմն Սարգարիտա, ըսաւ էրիկը գթալիւ ձայնով մը, ձեռքդ ինծի տուր. և ինչպէս որ բուն լծակցի մը կը վայել, վշտաց մէջ ինքզինքդ զուարթ և ամուր բռնէ : Եստուած ողորմած է. ինքը որ ինչուան հիմա պահեց զմեզ անմեկին ու առողջ ասկէց վերջն ալ կը պահէ : Վնաս հոս բեր զաւակնիս :

Սարգարիտա ելաւ զուարթութեամբ մօտիկ խուց մը գնաց և գիրկը երեք տարուան աղջիկ մը առած՝ շուտով մը նռնէն ներս մտաւ :

— Երկու կողմն նստեցէք, ըսաւ Պետրոս. զձեզ տեսնելով սիրտ կ'առնեմ, և վրանիդ անանկ սէր մը կը զգամ որ պիտի չթողում զձեզ բնաւ որ նեղութեան մէջ իյնաք. ես թող աւրին քրտինք մտնամ, միայն թէ դուք երջանիկ ըլլաք :

Սարգարիտա խանդաղատանօք երկանը պլլուելով, — Պետրոս, ըսաւ, ինչ աղնիւ սիրտ ունիս. ուր էր թէ վեց ամիս աշխատէի որ քու քաշած վշտացդ գոնէ մէկ ժամին փոխարէն մը ըրած ըլլայի :

Եստուծոյ պարգև մըն է ընտանեաց այս փոխադարձ գորովանքը, որպէս զի անով իրենց վշտացը մէջ մխիթարուին : Սարգարիտա ու Պետրոս իրենց խեղճութիւնը կէս մը մոռցան, տեսնալով իրարու վրայ ունեցած փոխադարձ սէրերնին. երկուքն ալ այն պարզ և սիրալիւ մարդիկներէն էին, որ դիւրաւ վշտաց մէջ կը մխիթարուին՝ իրարու վրայ ունեցած խանդաղատանօքը :

Բայց վիճակնին խիստ խեղճ ողորմելի էր : Եւրոս տարի էր որ կարգուեր էին. և սկզբան ամէն բան յաջող գացեր էր. բայց վերջի երկու տարին ամէն տեսակ դժբաղդութիւն եկաւ գլխնուն : Հունձբերնին կարկուտէն փճացաւ, ոչխարներն ալ հիւանդութենէ ջարդուեցան. և որպէս զի թշուառութիւննին կատարեալ ըլլայ, Վաթուրի շփոթութիւններն ալ վրայ հասնելով, ունեցած բերքերնին ալ չկրցան ծախել : Վարօտութենէն հարկադրուած վաճառուի մը գացին որ բարձր շահով իրենց փոխ ստակ տուաւ. բայց չկարենալով շահը ըստ ժամանակին հատուցանել, ստիպուեցան նորէն փոխ ստակ առնելու, որով երթալով պարտքերնին շատցաւ, անանկ որ այն միջոցին՝ ուսկից մեր պատմութիւնը կը սկսի, մօտալուտ և անճողովաբար կործանման մը վտանգի մէջն էին. և միայն իրենց պատի

Լաուրան տեսնալին քիչ մը սրտերնուն տրտմութիւնը կը փարատէր :

Երբոր գիշեր եղաւ ու կերակուրի կը պատրաստուէին նստիլ, մէյ մ'ալ յանկարծ դուռը բացուեցաւ, և խառնափնդոր զգեստներով ու վրան գլուխը փոշոսած օտարական մը վազելով հիւղը մտաւ : Եւս անակնկալ տեսարանին Սարգարիտա աղաղակ մը փրցուց, Պետրոսն ալ կէս մը սարսափած ոտք ելաւ . “Ի՞նչ կ'ուզես”, հարցուց օտարականին նեղացած կերպով մը :

Բայց օտարականը կասկածոտ նա յուածքով մը չորս կողմը դիտելով, սկսաւ երկու գեղացոյց նստած սեղանին մօտենալ, և քիչ մը սիրտ առած պզտի աղջկան ներկայութենէն ու մօրը քայքայ դէմքէն,

— Եթովիէն եկող փախստական մըն եմ, ըսաւ, և ապաստանարան մը կը փնտռեմ :

Ինչ ատեն Պետրոս առաջ նետուեցաւ և Սարգարիտան ալ գլխով փութութով մը ու մեծարանքով ոտք ելաւ . և երկուքը մէկտեղ բարով եկար ըսելով հիւրին, քովերին հրամցուցին :

Եւս ամէն բան անանկ շուտ և անակ պարզութեամբ մը եղաւ, որ կարծես թէ հասարակ և սովորական գործողութիւն մըն էր . և իրացընէ այն առաջին անգամը չէր որ Պետրոսին հիւղը փախստականաց ապաւէն եղած ըլլար : Եւս միջոցին քաղաքական պատերազմներն իտալիոյ բոլոր քաղաքները տակն ու վրայ ըրած էին . երբեմն մէկ կողմնակցութիւնը կը զօրանար ու ձեռք կ'առնէր իշխանութիւնը, ու երբեմն կը կորսնցընէր, որով լեռները միշտ յաղթականին հալածմունքէն փախչող տարագրեալներով լեցուն էին : Իսկ դիւղականք այս շփոթութիւններէն բռնորովին հեռու կենալով երկու կողմին փախստականներուն ալ հիւրընկալութիւն կ'ընէին : Եւս անին փախստականին ինչ կարծիք ունենալը չէին հարցընէր, հապա թէ ինչ վտանգներ անցեր է գլխէն . ոչ վրայի ունեցած կուսակցութեան նշանին, այլ նեղութիւն

ներէն պատճառեալ երեսին տժգոյն գեղնութեանը կը նայէին :

Սարգարիտա օտարականին ընթրիքը տալէն ետեւ շուտով մը գնաց անկողին պատրաստելու, որպէս զի կարենայ հանգչիլ : Հիւղին մէկ անկիւնը աչքէ դուրս և մութ կէկ տեղ մը կար, ու զինքը հոն պառկեցուցին տեսնալով որ ապահով տեղ մըն է :

Բայց Պետրոս նոյն գիշերը շատ անհանգիստ անցուց, վախնալով որ չըլլայ թէ յանկարծ մէկը փախստականին հիւղը մտնալը տեսած ըլլայ, և բանը դուրս ելլէ . կրնայ երեւակայել մէկը թէ ինչ աստիճանի սարսափ քաշեց խեղճը երբոր երկրորդ օրը կանուխ առտուանց տեսաւ որ գիշերը զինուորներն եկեր ու բոլոր գեղը կոխեր էին : Եւս կէս վաղեց օտարականին իմացուց, աղաչելով որ որչափ կարելի է տեսնուելու առիթներէն զգուշանայ . և աւելցուց որ անշուշտ զինուորները նոյն օրը Վարեժիանոյէն կ'ելան, և ան ատեն կրնայ առանց վտանգի փախչիլ : Բայց անոնք չգացին, և իմացուեցաւ որ իրենք հոն խրկուեցին ատ կողմերը պահպանելու ու փախստականները բռնելու համար, որով Պետրոս ստիպուեցաւ հիւրը քովը պահել :

()եր անցան առանց այս երկու կենակցաց վիճակը լաւնալու . օտարականին ալ գալով իրենց աւելի ծախքի դուռ մը բացուեցաւ որով և մօտալուտ կործանման մը վտանգի մէջ ինկան . վասն զի աղքատի մը համար ուրիշ անօթի մ'ալ կերակրելը մեծ բան է : Բայց Պետրոս ամենեւին մտքէն չէր անցներ որ այս նոր ծանրութենէն խալըսելու համար, ստիպէ օտարականը որ ելլայ երթայ . վասն զի ստոյգ գիտէր որ ատով զինքը հաւաստի մահուան վտանգի մէջ կը գնէր : Եւս ալ ծանրութիւն էր խեղճին Եւստուծոյ այս խաւրած հիւրը, բայց քովը պահեց զինքը առանց բան մը ըսելու կամ տհաճութեան նշան մը տալու :

Իսկ Սարգարիտան թէպէտ և նոյն պէս լուռ կը կենար, բայց սրտէն սաս-

տիկ նեղութիւն կը զգար . վասն զի նոյն վեհ ոգին չունէր և չէր կրնար ըմբռնել թէ ինչ լսել է վեհանձն գլխաւորութիւնը . 'ի բնէ բարեսիրտ ըլլալով համակամութեամբ ըստ կարի կը ջանար համբերել . բայց տկար գտնուելով երբեմն երբեմն դրսուանց տհաճութեանց նշաններ կը ցուցնէր : Լ'նոր համար երբոր իրիկունը իրեքնին միատեղ իր պատրաստած խեղճ ողորմելի սեղանին չորս կողմը կը նստէին , միշտ աչքը փախստականին վրան էր . և ա'նոր անօթութենէն սարսափած իւրաքանչիւր պատառը կը համրէր , և կարծես թէ ներսէն իրեն ըրած հիւրընկալութեանը վրայ սաստիկ զղջալ մը կը զգար : Բայց թէ որ այն միջոցին մէյմը Պետրոսին աւքերուն նայէր , կարմրեցած գլուխը վար կը խոնարհեցնէր , էրկանը վեհանձն մեծանձնութենէն ամենալով :

Իսկ օտարականը տխուր ու մաղձոտ կերպ մը ունէր , քիչ կը խօսէր , և կարծես թէ բարձրագոյն բաներու զբաղած էր միտքը : Սրտին երախտագիտութիւնը ձևով մը կամ'նայուածքով միայն կը յայտնէր : Ետ անգամ' սեղանատախտակին վրայ ծռած , և մէկ ձեռքը ճակտին կռթնցուցած , մատովը անտեսանելի պատկերներ կը նկարէր , որոնց , կարծես թէ , ձևն և կէցուածքը կ'ուզէր յարմարցնել : Եւ խորունկ մտածութեանցը միջոց ամենեւին վրան այլայլութիւն մը չէր տեսնուեր , այլ ազնուական , հանդարտ և զուարթ կերպ մը կ'երևցնէր : Բաղցրէր արդարեւ տեսնալը թէ ինչպէս գլխէն անցածներն , որ իր դեռահասակ ճակտին վրայ լայնածիր ակօսներ դրոշմեր էին , բայց խղճի անհանգստութեան բնաւ հետք մը չէին ձգած . որով և լուռ կենալն ալ չէ թէ խոհեմութեան համար էր , հապա սրտին մէջը այնպիսի մեծամեծ խորհուրդներ կային որ խօսքով չէն կրնար բացատրուիլ :

Ինչպէս որ ըսինք , ամբողջ օրը այն առանձին սենեակը անցընելէն ետեւ , իրիկունը իր հիւրընկալ ընտանեաց հետ

կերակուրի կու գար կրնատէր : () ր մըն ալ որ սեղանի նստած էին , յանկարծ տանը դուռը զարնուեցաւ . Պետրոս մէկէն վազեց դրան վրայի լուսամտէն նայելու . ու մէկէն ներս քաշուելով , Պետրին է , ըսաւ : Ե'հա , պարոն , խուցդ քաշուէ . եկողը ագահ և անպիտան մարդ մըն է . թէ որ զքեզ տեսնայ , ամէն բան կը լմննայ :

() տարականը շուտ մը ձգեց փախաւ ներսի խուցը . իսկ Ս'արգարիտան դողդրդալով գնաց դուռը բանալու , որ միակերպ կը զարնուէր :

— Կարծեցի որ չէք ուզեր դուռը բանալ , ըսաւ ծեր վաշխառուն , ուշադրութեամբ չորս կողմը զննելով :

Ի'նչ պատճառաւ , Պարոն Պետրի :

— Պատճառը դուն ինծմէ աւելի լաւ պիտի գիտնաս , Պետրոս : Դըրսէն կարծես թէ ականջս փսուտալու ձայն մը եկաւ . ինծի անանկ երևցաւ որ հոս ձեզի հետ ուրիշ մարդ մըն ալ կար :

— Իրաւ դու ալ կը տեսնաս որ մինակ չեմ , ըսաւ Պետրոս , կիներ և պզտի աղջիկը ցուցնելով :

Բայց Պետրիլ նոյնպէս կասկածոտ հետաքրքրութեամբ մը չորս գին կը նայէր :

— Եկայ որ գիտնամ , ըսաւ վերջապէս , թէ արդեօք կրնա՞ք պարտքերնիդ վճարել :

Ս'արգարիտային գոյնը նետեց , և աղջիկը գիրկը առած կը գգուէր :

— Ե'հ , չեմ կրնար , պատասխանեց Պետրոս ցած և տխուր ձայնով մը :

— Լ'ն ատեն տներնիդ ու մէջի կահ կարասիքը պէտք է ինձի տաք . վասն զի ես ամենեւին չեմ ուզեր ստակս կորսնցնել :

Ե'ս ըսելով սկսաւ դէպ 'ի առաջ երթալ ու եկաւ կեցաւ ան տեղը ուր որ քիչ մը առաջ փախստականը կեցած էր :

— Տէր Լ'ստուած , ըսաւ յանկարծ , թէ որ ասանկ գլխարկներ գնելու ստակ ունիս նէ , կարծեմ որ կրնաս պարտքերդ ալ վճարել :

Ե'ս ըսելով , օտարականին ներսը պա-

հուրտելու ժամանակ թողուցած թա-
ւիշէ գլխարկը կը ցուցնէր : Սարգա-
րիտա աղաղակ մը փրցուց . Պետրոսն
ալ շփոթած՝ լուռ մունջ կեցաւ մնաց :

— Երեք պնակ ու երեք աթոռ , ըսաւ
Պետրիլ ցած ձայնով մը . վերջը գեղա-
ցիին դառնալով , ու ժպտելով մը ,

— Ինչուչտ , ըսաւ , ձեր ընկերու-
թիւնը եկայ տակնուվրայ ըրի :

Ըս ըսելով նստաւ ուրիշ բաներ խօ-
սեցաւ . բայց ելլալու ժամանակը Պետ-
րոսը մէկ անկիւն մը տանելով , ըսաւ .

Արնամ քիչ մը ատեն ալ դեռ ուշա-
ցընէլ . բայց վախեմ որ ձեր անխոհե-
մութեամբը ստակս վտանգի մէջ պիտի
իյնայ : Դուք փախստականներ կ'ըն-
դունիք . թէ որ բանը դուրս ելլայ , դուք
բանտ կ'երթաք ու ստացուածքնիդ ալ
յարքունիս կը գրաւուի : Զեմ ուզեր
որ ձեր վտանգին ես ալ հաղորդ ըլլամ .
ուստի նայեցէք որ ինչպէս խոստա-
ցաք , ու թը օրուան մէջ ստակս վճա-
րէք , թէ չէ ամէն բան ծախել կ'ու-
տամ :

Ըս ըսելով Պետրիլ ելաւ գնաց , և
Պետրոսն ու կինը վախերնէն անշարժ
մնացին :

Վիշ մը ատենէն վերջը Պետրոս նո-
րէն սիրտ առնելով .

— Եայտնի է որ չերթար զիս չմատ-
ներ , ըսաւ . վասն զի թէ որ տուներնիս
յարքունիս գրաւեն , ինքն ալ իր առ-
նելիքը կը կորսնցնէ . ուրեմն աս կող-
մանէ վախնալու բան չունինք : Վալով
հիմա ունեցածնիս ծախելու համար
ըրած սպառնալեացը , ահա երկար ա-
տենէ՛ի վեր այդ սպառնալիքը կը լսենք ,
անանկ որ այնչափ անգամ լսելովնիս ,
ըլլալիքը մեծ ու նոր վախ մը չիտար :
Եթէ թռչունը ապաստանելու տերեւ մը
կը գտնայ , հարկաւ Ըստուած թռչնոյն
վրայ ունեցած խնամքէն նուազ գութ
չցուցնէր վրանիս :

Երկու լծակիցներն այս ութը օրը
անցուցին դառն նեղութեամբ առանց
ձար մը գտնալու իրենց մօտալուտ թը-
շուառութէն խալըսելու համար : Իրայն
հրաշքով մը կրնային ազատիլ , որուն

մարդ միշտ կը յուսայ , բայց չկրնար ա-
պահով ըլլալ : Երկուքն ալ կը Զանային
իրենց տագնապը ծածկելու , որպէս զի
զիրար չտրտմեցնեն : Ար Զանային խօ-
սիլ ու խնտալ , բայց շփոթութի մը ու
այլայլութիւն կը տեսնուէր իրենց խօ-
սելուն ու խնտալուն մէջ . որով յայտնի
կ'ըլլար թէ այն ձևացեալ անդորրու-
թեան ներքեւ դառն վիշտ մը զիրենք կը
խռովէր :

Փախստականը ամենևին եղածը չէր
գիտեր . վասն զի չուզէց Պետրոս որ
խեղճը իր ուրիշ ցաւերուն վրայ այս
նոր տագնապն ալ ունենայ :

— Ետ շուտ է , ըսաւ Սարգարի-
տային , թէ որ հիմակուրնէ իմացնենք
փախստականին որ ալ զինքը չէնք կըր-
նար պահել . ինչուան վերջի վայրկեա-
նը սպասենք :

Իսկ Պետրիլ շատ անգամ եկաւ
գնաց , իմանալու պատրուակաւ թէ ար-
դեօք կրնայ Պետրոս իր պարտքը վճա-
րել , բայց բուն միտքն էր իմանալ թէ
ով կայ չկայ Պետրոսին քով : Երիկուն
մըն ալ երբոր փախստականը իր պա-
հուրտած խուցէն դուրս կ'ելլար՝ վրայ
հասաւ . բայց Պետրիլ չտեսնաւ ձևա-
ցուց , և ամենևին բան մը չըսաւ :

Երբոր բանը այս վիճակիս մէջն էր ,
և ահա անակնկալ թշուառութիւն մը
Վարելիանոյի թշուառ ընտանեաց
գլուխն եկաւ . վասն զի պզտիկ աղջիկ-
նին՝ որուն վրայ Պետրոս և Սարգարի-
տա բոլոր յոյսերնին դրած էին՝ հիւան-
դացաւ . ինքն էր իրենց միակ զօրու-
թիւնն ու մխիթարութիւնը . վասն զի
այդ տկար արարածը որ իրենց ամուս-
նութենէն տարի մը վերջը ծնած էր ,
հաղորդ եղեր էր իրենց ամէն թշուա-
ռութեանցն և ուրախութեանցը , որով
զինքը տեսնալով մոքերնուն մէջը կը
նորոգուէր անցեալն՝ ու ապագայ ակըն-
կալութիւնները , իրմով զիրար կը սի-
րէին , և կարծես թէ ինքն էր այս եր-
կու լծակցաց միացուցիչ օղակը : Ըսկէ
ամէն մարդ կրնայ գուշակել թէ ինչ
աստիճանի էր ցաւերնին երբոր զինքը
մահուան վտանգի մէջ տեսան . անանկ

որ այն յուսահատութեան և արտասուաց երկու գիշերները բնաւ մտքերնին ալ չէր գար իրենց կործանման մտածութիւնը : Ինչաւ հոգեբնին չէր աղքատութիւնն ու խեղճութիւնը, միայն թէ զաւակնին ողջ մնայ . աշխատութեամբ՝ կամ մարդկանց ձեռքով կրնային նորէն ձեռք ձգել իրենց կորսնցուցած ստացուածքը, բայց զաւակ մը տալու կարողութիւնը միայն Եստուծոյ ձեռքն է :

Երբ արդարեալ երկու գիշեր ամբողջ աղջկան անկողնոյն քով կեցած աղօթքով անցուց, խնդրելով Եստուծոյ որ այդ Բաթաէն իրեն անցնէ : Երջապէս աղօթքը ընդունելի եղաւ, և երրորդ օրը աղջիկն սկսաւ վրայ դնել : Եւ, ո՞վ չգիտեր թէ ինչ մեծ բանէ այդպիսի անակնկալ առողջութեան մը բերկրութիւնը, որ գողցես տեսակ մը գինովութեան մէջ կը ձգէ զմարդ տեսնալով իր սիրելւոյն անակնկալ կերպով մահունէն ազատիլը : Եւ երբ արդէն մեծ ուրախութիւն մը բնաւ չէին ունեցած Պետրոսն և Երբարիտան :

Բայց երբոր աս կողմանէ սրտերնին հանգստացաւ՝ նորէն սկսան մտաց տալնապներն ու հոգերը : Հասաւ նաև Պետրիլին սահմանած այն տխուր գիշերը, որուն երկրորդ օրը կամ ստակը պիտի վճարէին կամ թէ որ չէ տուներնին պիտի ծախուէր : Պետրոս տեսաւ որ ժամանակն եկեր հասեր է փախստականին իմացնել գլուխնին գալիք փորձանքը, զոր ազնուական պարզութեամբ մը՝ ի գործ դրաւ : Իսկ օտարականն առանց բան մը զուրցելու մտիկ ըրաւ . բայց երբոր գեղացին գլուխը վեր վերուց, տեսաւ որ իր թարշաւեալ այտերն ի վար արտասուաց կաթիլներ կը սահէին : Պետրոս այլայլած ետ քաշուեցաւ . իսկ փախստականը ձեռքն իրեն երկնցընելով,

— Ես ալ քեզի պէս աղքատին մէկն եմ, ըսաւ, չեմ կրնար զքեզ ազատել :

— Դուն, պարոն, բնաւ մեր վրայ հոգ մի ընէր . ես իմ աշխատութեամբս կրնամ մեր կերակուրը գտնալ, և դար-

ձեալ պէտք չէ որ հոս երկրիս վրայ ամէն մարդ իր նեղութիւնն ունենայ :

— Իրաւունք ունիս . Եստուծոյ ողորմութիւնը վրայէդ պակաս չըլլայ : Ես աս գիշեր կ'երթամ :

Երբոր իրիկուն եղաւ և Պետրոս գնաց որ դուռը գոցէ, մէյմըն ալ Պետրիլ տնկուեցաւ, և

— Եւս վաղը պարտքդ պիտոր վճարես, ըսաւ . մտածեցիր ինչ պիտի ընես :

— Զուգածէս ալ աւելի, միմեաց գեղացին :

— Ուրեմն ինչ որոշեցիր :

— Եւս ձեռքս ետեւէն գալիք ամէն հետեանքները քաշել :

— Եւս, ըսել կ'ուզես որ պարտքդ չէս կրնար վճարել :

— Եւս պէտքս է :

Երբ արդէն աս ու ցած վաշխառուն քիչ մը ատեն լուռ կենալէն ետեւ, աչքերը մէյ մը չորս դին դարձուց որպէս զի ապահովեայ թէ մարդ չսեր . և Պետրոսին քով աւելի մօտիկնալով,

— Եւս կ'ըսես ինծի, ըսաւ կէս ձայնով մը, թէ որ ես քեզի հնարք մը գրտնամ որով ժամանակ վաստակիս ու առանց տունդ ծախելու պարտքդ վճարես :

— Սուրբ Եստուածածին, ինչպէս կրնայ ըլլալ, գոչեց Պետրոս ետ քաշուելով :

— Եւս ըրէ, վրայ բերաւ մէկէն Պետրիլ, դուն հոս մարդ մը պահած ես : — Եւս, մի քանար ծածկելու, ես ապահով գիտեմ : — Եւս աստուծոյ խոստացուած է անոր որ փախստական մը մատնէ . գնա զինքը Եւստիանոսի հրամանատարին ձեռքը յանձնէ, և սահմանեալ ստակը կ'առնուս :

— Տէր Եստուած, ինչ բան կ'ըլլաս կ'առաջարկես ինծի, ըսաւ Պետրոս ետ ետ քաշուելով :

— Եւս քեզի կործանմունքդ յապաղելու և թերեւ վտանգէն խալսելու պարզ և դիւրին կերպ մը :

— Եւս անկ վատ մատնութիւն մը, Պետրիլ :

— Եւս անութիւն, ո՞չ ինչ մատնու-

Թիւն . . . Նոյնի բառեր իմ վրաս ազդեցութիւն մը չեն ընէր գիտէս : Երբոր տէրութիւնը կը յորդորէ փախստականները մատնել, ըսել է թէ այդ բանը իբրեւ լաւ գործ մը կը դատէ , ատանկ չէ մի . կ'ուզէս ուրեմն զքեզ տէրութենէն աւելի արդար մարդ մը սեպել :

— Նաւական է , Պետրիւ . բաւական է :

— Ս'էյմ'ալ՝ աս մտածէ որ եթէ յանձն չառնես ըսածս , բանդ բուսած է . վաղը հոս ինչ որ ունիս ծախու կը հանեմ , ու և ոչ հիւանդ աղջկանդ համար անկողին մը կը թողում :

— Ղուրս կորսուէ սրկից , Սադայէլ , պոռաց Պետրոս , մէկդի հրելով զվաշխառուն , դուրս կորսուէ . կը յուսան զիս վախցընել՝ աղջիկս մէջ բերելով . կորիւր , խօսքերդ ալ չեմ ուզեր լսել :

— Ղուն կորսուէ , խեղճ՝ ողորմելի , տրտռաց Պետրիւ , ու սկսաւ երթալ :

Նայց քանի մը քայլ առնելէն ետե՛նորէն ետ դարձաւ ու ըսաւ .

— Եւ մտածէ Պետրոս . ըրած առաջարկութիւնս քու շահուդ համար է : Սրտէս արիւն կ'անցնի երբոր գլուխդ գալիք խեղճութիւնը կը մտածեմ :

— Ստիկ ըրէ , ըսաւ դարձեալ աւելի ցած ձայնով մը . թէ որ սիրտդ առաջ չերթար անձամբ զինքը մատնելու , դուն զինքը տնէդ դուրս հանէ . ես կ'երթամ կ'իմացընեմ , և վերջը քսան տուքադը մէջերնիս կը բաժնենք :

Պետրոս առանց պատասխան տալու՝ Պետրիւն դուրս հրեց , և ուժով մը դուռը վրայէն գոցեց :

Սարգուն ըսած խօսքերէն սիրտը սաստիկ տակնուվրայ եղաւ : Ընկալաւ իր ընելիքին վրայ ամենեւին չտարակուսեցաւ , բայց երբոր կը մտածէր որ վաղը կնիկն ու դեռ հիւանդ աղջիկը մէջտեղ պիտի մնան , շատ կ'այլայլէր :

Ուզեց ուրեմն եղածն իմացընել օտարականին , չէ թէ Պետրիւն մատնութենէն վախնալով , որ եթէ իրօք ընելու ըլլար այդ բանը , իր տունը յարբունիս գրաւելով՝ ինքն ալ իր առնելիքը կը կորսնցնէր , այլ կրնար օտարակա-

նին փախուստը լրտեսել և խեղճին կորստեանը պատճառ ըլլալ : Սուտի մէկէն վազեց անոր պահուրտած խուցը որ զինքը կանչէ , բայց պատասխան չառնելուն վրայ զարմացած , դուռը հրեց ներս մտաւ . մարդ չկար հոն , բայց լուսամուտը բաց էր , և օտարականը ձգեր փախեր էր :

Նշուշտ չէ կրցեր վերջին դառն հրաժարական ողջոյնը տալու սիրտ ընել , և ուզեր է որ գլուխ փորձանք մը չիգայ , զինքը գեղէն դուրս հանելու ատենս , ըսաւ ինքնիրեն Պետրոս . Նստուած առաջնորդէ ան բարի մարդուն :

Վերջը եկաւ Սարգարիտային իմացուց հիւրին երթալը :

Նոյն գիշերը տխուր մտմտութեամբ մնացին , և լուսըննալուն պէս մէկէն անկողնէն ելան : Վիշատենէն Պետրիւ հասաւ արդարութեան պաշտօնեաներով որոնք իր առնելիքը պիտի պահանջէին :

— Ղրդեօք գիշերը խեղբերնիդ գլուխնիդ եկաւ , ցած ձայնով մը հարցուց Պետրոսին . հիմա ինչ կ'ըսէք , լաւ է՞ր մի քսան տուքադ վաստակելնիդ :

— Սատնել ուզած մարդդ հոս չէ , խալսեցաւ , պատասխանեց Պետրոս արհամարհանօք մը :

— Ես ալ աս կ'ուզէի գիտնալ . և որովհետեւ տանդ մէջ կասկածաւոր բան մը չկայ , կրնամ ուրեմն արդարութեան մարդիկը ներս մտցընել :

Ս'էյմ'ալ հետը եկող մարդիկը եկան տնակին մէջ լեցուեցան , և իմացուցին Պետրոսին որ ըստ օրինաց կամ իրմէ պահանջուած պարտքն հատուցանելու էր , և կամ ունեցածին տէր ըլլալու իրաւունքէն պէտք էր որ հրաժարէր . . . :

— Ուրեմն դուն ալ հոս բան չունիս , վրայ բերաւ անբանօրէն դատաւորին մարդը . ելիր գնա ասկից :

Պետրոս շուարած չորս դին մէյ մը նայեցաւ , մտածելով որ պիտի թողուր այն բնակարանը զոր իր հօրմէն ժառանգեր և ինքն ալ հոն մեծցեր էր . ուր մեռած էր մայրն , և ամուսնութե-

օրը իր հարսն ընդունեք էր : Այլ բան մը չունէր այն տանը մէջ ուր այնչափ սովորութիւններ ու յիշատակներ կը թողուր . . . — Պետրոս այլայլած և թեւերը բացած կարծես թէ կ'ուզէր պատերուն ու բոլոր թողու բաներուն պլուրիւ . բայց ձեռքերն ամփոփելու ժամանակ Սարգարիտային հանդիպեցաւ որ աղջկը գիրկն առած կեցեր էր :

— Եկէք , պողաց , ո՛վ իմ միակ և ճշմարիտ գանձերս . երբոր զձեզ ունիմ , բան մըն ալ կորսնցուցած չեմ :

Ի՞նչ ըսելով , անոնց պլուրած տնէն դուրս ելաւ :

Բայց չկրցաւ սրտին այլայլութիւնը բռնել . դռնէն քանի մը քայլ հեռանալէն ետե կանկ առաւ , և մարգագետնի մը վրայ ինկած , աչքերը դէպ 'ի տուն դարձուց . Սարգարիտան ալ քովը լուռ մունջ նստաւ , բայց այնպիսի համակամութեամբ զոր կանայք իրենց անդարման վշտացը ժամանակ կ'ունենան սովորաբար : Ա՛հ , ո՛վ կրնայ այն ատեն Պետրոսին սրտէն անցածը պատմել : Ինչուան այն ատեն անանկ անդորր և անմեղ կեանք մը անցուցեր էր , որ և ոչ զրպարտութիւնը կրցեր էր իր անուանը արատ մը բերել . և ահա յանկարծ ամէն բան այսպէս ձախորդ գնաց . կոյր բաղդն առանկ աշխատասէր , սիրելի և վեհանձն մարդ մը յետին տնան կուծեան հասուց , և իր աղքատին ունեցածովը՝ անարգեալ ու վատ մարդ մը հարստացուց : Արեւմն աշխարհքս ինչպէս բան է ուր որ առաքինութիւնը շատ անգամ յարգ չունենար , և լաւերն չարերուն զօհ կ'ըլլան : Ա՛հ , ինչպիսի երկբայութիւններ չէին կրնար ծագել անանկ պարզ մտքի մը մէջ , տեսնալով եղած այսչափ չարութիւնները , և մէյմը երկինք բարձրացընել այն ձեռքերը , որ բարկութենէն լքեր թուլցեր էին , ու իստուծոյ արդարութեանը բողբոջէ : Ա՛հ , երկբայութիւնը մարդուս թշուառութեան գլխաւոր և վտանգաւոր առիթներէն մէկն է . . . բայց բարեսիրտ մարդիկ այս առաջին մտաց յուզմանէն ետե նորէն իրենց նախկին գործունէութիւնը ձեռք կ'առնեն . և կ'իմանան որ առանց համբերութեան ոգւոյ արիւնք թիւնը հաստատութիւն մը չունի և ստակ մը չարժեք :

Պետրոս ցաւով սրտի կը տեսնար տանը կարասիքը դուրս հանելին , որոնց ամէնքն ալ իրեն միտքը քաղցր և գորովալից յիշատակներ կը բերէին . կը տեսնար այն սեղանատախտակը որուն դիմացն ինքը , Սարգարիտան որ Լաւրան գիրկը առած՝ կը նստէին . այն անկողինը որուն վրայ մայրը մեռաւ , և այն հայելին զոր իր կինը երիտասարդութեանը ժամանակ կը գործածէր :

Եւ ամէնը աչքին դիմացը կեցեր էր , և քիչ ատենէն անոնց վաճառումը սկըսէր պիտոր . դրացիներն իր թշուառութենէն անյագութեթ օգուտ մը քաղել ուզելով՝ ցած գինով իր քաղցր յիշատակի բաները եկեր էին գնելու , և կարծես թէ իւրաքանչիւր ծախսուած բանին հետ մէկտեղ իր սիրտն ալ կը տանէին . և ահա յանկարծ մէյմ ալ տեսնաս որ աճուրդն ընդհատեցաւ : Տանը դրանքով բազմութեամբ ժողովուած մարդկանց մէջ մէկ շփոթութիւն մը ինկաւ , և ամէնքը իրարու կը հարցընէին թէ ինչ բան պատահեցաւ : Երկու գեղացի արագութեամբ մը Պետրոսին քովէն անցնելու ժամանակ , մէկն ըսաւ թէ , « Պետրիկ հրաման տուաւ որ երթանք Վորսինոյի կոմսին եղածն իմացընենք » :

— Ի՞նչ բան կայ որ , հարցուց Պետրոս :

Բայց անոնք արդէն հեռացած ըլլալով՝ իր ձայնը չսեցին :

Պետրոս քիչ մը ատեն ալ հոն կենալէն ետե , ելաւ գնաց բազմութեան մօտեցաւ . և ահա նոյն միջոցին Վորսինոյի կոմսն հասաւ , որուն ետեէն Պետրոսն ալ տունը՝ մտաւ :

— Երկուր տես , ո՛վ կոմս , պողաց Պետրիկ . հոս կարգէ դուրս պատկերներ գտանք և ձեռք չդպցուցած ուղեցինք հրամանքիդ ցուցընել :

Ի՞նչէն առին զինքը փախստականին պահուելու ժամը տարին , Պե-

տրոսն ալ ետենէն գնաց : Ինչ ատեն վառած ջահերու լուսով, որոնք այն նեղ խցին մէջ պայծառ լոյս մը կը ծաւալէին, այն առաջին անգամ տեսաւ խեղճ գեղացին ալ այն մեծամեծ պատկերներն որոնք պատերն ու միջնորմները ծածկէր էին : Եւ ծաւալմամբ անհարթ կերպով քաշած ուրուագիծներ էին . բայց նկարին մէջ այնպիսի ազատութիւն մը, և դրից մէջ այնպիսի վեհ և ուժով կերպ մը կար, որ յայտնի կ'իմացուէր վարպետ ձեռաց գործ ըլլալը : Գորտինոյի կոմսը զարմացման ձայն մը հանելով, այդ հրաշալի նկարներուն դիմաց կանկ առած կեցաւ . որովհետեւ լաւ պատկեր ճանչցող էր, և իր անբաւ հարստութեանցը մէկ մասը պատկերներու հաւաքում մը կազմելու ծախք էր, որ Խտալիոյ ամէնէն ճոխ հաւաքմունքներէն մէկը կը սեպուէր :

— Պետրոս, ըսաւ կոմսը գեղացիին, որ քովը կեցեր զարմացած պատերուն վրայի ուրուագիծ նկարները կը դիտէր, որչափ ատենէ 'ի վեր է որ այս գանձիս տէր ես :

— Իտակը ես ալ չեմ գիտեր, պարոն . վասն զի ես ալ հրամանքիդ պէս առաջին անգամն է որ այդ նկարները կը տեսնամ :

Գորտինոյի կոմսը նորէն ուշադրութեամբ մը այն հրաշալի ուրուագիծներուն նայելով պոռաց .

— Ինտարակոյս Խտալիոյ մէջ ասանկ պատկեր նկարող մէկ պատկերահաս մը կայ միայն, որ է Սալվադոր Ռոզան :

— Ինքն ալ ասանկ կը կոչուէր, ըսաւ գեղացին քթին տակէն :

— Ի՞նչ ըսիր :

Պետրոս չորս դին նայեցաւ, և տեսնալով որ հոն մինակ Պետրին ու Գորտինոյի կոմսը միայն կային, պատմեց անոնց բոլոր անցածը, Եւ զանազան կուսակից մը քովն ընդունիլը, և ան խցին մէջ փախստականին երկար ժամանակ բնակիլը . և երբոր լմնցուց .

— Ի՞նչ տարակոյս չկայ, ըսաւ կոմսը, այս նկարներն մեծին Սալվադորին են : Պետրոս, ես պարտքերդ կը վճարեմ,

տունդ ալ կը գնեմ : Բայց դուն շուտով ելիր գնա ասկէ . վասն զի եթէ իմանան որ դուն տունդ փախստական մը ընդուներ ես, գլխուդ մեծ փորձանք մը կը բերեն :

Եւ այն իրիկունը Պետրոս շատ մը ստակի տէր եղած, առաւ կնիկն ու պզտիկ աուրան և ուրախութեամբ դէպ 'ի Խլան տանող մեծ ճամբան բռնած սկսաւ առաջ երթալ :

ՍՈՒՎԷՍԴԻՐ

Սալվադոր Ռոզա :

Սալվադոր Ռոզա, անուանի պատկերահաս և միանգամայն փորագրող, բանաստեղծ և երաժիշտը ծնաւ 1615^{ին} Իենեյլա գեղը, Եւրոպի մօտիկ և մեռաւ 1673^{ին} : Հայրը որ հասարակ արդաշափ մըն էր, առաւ զինքը Սոմասգեան ըսուած կրօնաւոր հարց քով դրաւ որպէս զի փաստաբանութիւն սորովի : Բայց ինքը կարգէ դուրս բերում մը զգալով նկարչութեան, իր Ֆրագանձանոյ անունով քրոջը երկանք քով աշակերտեցաւ : Տասնութ տարուան որք և երեսի վրայ մնալով ապրուստը ճարելու համար՝ փոքրագիր ծովային, գիւղական և պատերազմական պատկերներ կը նկարէր և ոչինչ գնով փողոցներուն վրայ կը ծախէր : Եւ մանք իր Աֆար յառապարհ և անոր նման ուրիշ նկարուցը կենդանութեան վրայ հիացած՝ զինքը մեծապէս քաջալերելով խրախուսեցին, որով ինքն ալ վերջապէս գնաց Իտալերայի նկարչութեան վարժոցը մտաւ : 1635^{ին} Հռոմ գնաց, ու հոն ծանր հիւանդացաւ . վերջը դարձաւ նորէն Եւրոպի եկաւ : Հոն քանի մը տարի կենալէն ետեւ ուրիշ առթիւ մը անկից մեկնեցաւ : Եւ երջապէս Պրանքաչչիո կարգինալը զինքը Հռոմ կանչեց, և իր հետը Եւրոպայ տարաւ : Հոն Սալվադոր Ռոզա նկարեց իր գլուխ գործոցը, Սբեդի Թովմայի Փրէնէն Կոլլ Ֆաբրիլ խոնէլը . հոն Ինտոն Եւրոպի